

Р.Ф. НАУРЫЗБАЕВА*

*Шет тілдер және іскерлік карьера университетінің магистранты
(Қазақстан, Алматы қ.), e-mail: raanauryzbaeva@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4959-0756>*

ҚҰРАН КӘРІМДЕГІ ҒЫЛЫМҒА ҚАТЫСТЫ МӘСЕЛЕЛЕР

Рухани тірегі мықты адамның да, халықтың да болашағы мол болатыны сөзсіз. Сондықтан да Құранды ғылыми тұрғыдан зерттеудің маңызы үлкен. Аталмыш мәселенің теориялық негіздері дінтану ғылымы мен дін философиясы тарихында, жаратылыстану және гуманитарлық бағыттағы ғылыми салаларда да өзекті болып саналады. Исламдық дүниетанымды гуманитарлық, жаратылыстану (физикалық) және т.б. ғылымдар тұрғысынан қарастыру жастардың дінді, Құранды догмалық құпия ілім деп түсінбей, ғылымның барлық салаларына тереңнен үнілуіне мүмкіндік береді және рухани саналы қоғам мүшесі болуына бастама болады.

Мақалада Исламның Кәусары болған Құран Кәрім – ғылымға, білімге, ілімге, тәрбиеге негізделген Илаһи кітап екені айтылады. Құранда ғылым салаларының барлығы да қамтылған: физика, астрономия, астрофизика, химия, биология, математика, медицина, экономика, педагогика, психология, эмбриология, геология, философия, мәдениеттану, жаратылыстану, дінтану және т.б. ғылым салаларының барлығын Құран Кәрімнен табасың. Демек, Құран ғылымның таусылмайтын қайнар көзі болып табылады. Ғылым мен техника дамыған сайын Құранның ақиқаты да дәлелденіп жатыр. Аталмыш мақалада Құран ғасырлар өтсе де құнын жоғалтпайтын, мұғжизасы таусылмайтын, бүкіл адамзат бақыты, берекесі үшін қайырлы, ақиқат кітап екені атап өтіледі. Сондай-ақ физика пәні мен Құрандағы қамтылған тақырыптардың, киелі сөздердің, аяттардың, дұғалардың байланысы сөз болады.

Кілт сөздер: ғылыми-физикалық талдау, ғарыштық ақпараттық-энергетикалық жүйе, ғылым салалары, хикмет, тәпсір, тағылым көзі, ғылым объектісі.

R.F. Nauryzbayeva

*Master's Student of University of Foreign Languages and Professional Career
(Kazakhstan, Almaty), e-mail: raanauryzbaeva@gmail.com*

Issues Related to Science in the Quran

There is no doubt that a person and a people with a strong spiritual support have a great future. Therefore, the scientific study of the Quran is of great importance. The theoretical foundations of this problem are relevant both in the history of religious studies and the philosophy of religion, as well as in the scientific field of natural science and the humanities. Considering the Islamic worldview from the point of view of the humanities, natural (physical) and other sciences

*Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:

Наурызбаева Р.Ф. Құран кәрімдегі ғылымға қатысты мәселелер // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2020. – №4 (118). – Б. 64–73. <https://doi.org/10.47526/2020/2664-0686.036>

*Cite us correctly:

Nauryzbaeva R.F. Quran kárimdegi ғылымға қатысты мәселелер [Issues Related to Science in the Quran] // *Iasaуi úniversitetiniń habarshysy*. – 2020. – №4 (118). – Б. 64–73. <https://doi.org/10.47526/2020/2664-0686.036>

allows young people to delve into all areas of science without understanding religion, the Koran as a dogmatic Secret doctrine, and initiates becoming a member of a spiritually conscious society.

The article considers The Holy Quran as a divine book based on science, knowledge, teaching and education. The Quran covers all areas of science. In other words, the Quran contains a lot of information from various fields of science: physics, astronomy, astrophysics, chemistry, biology, mathematics, medicine, Economics, Pedagogy, Psychology, Embryology, Geology, Philosophy, Cultural studies, Natural science, Religious studies, and many others. Therefore, the Quran is a source of inexhaustible science. As science and technology develop, the truth of the Quran is also confirmed. The article notes that the Koran is a real book that has not lost its value over the centuries, its wonders are inexhaustible, useful for the happiness and prosperity of all mankind. The connection between the subject of physics and the topics contained in the Koran, sacred words, verses, and prayers is also considered.

Keywords: scientific and physical analysis, space information and energy system, fields of science, Hikmet, Tafsir, source of learning, object of science.

Р.Ф. Наурызбаева

*магистрант Университета иностранных языков и деловой карьеры
(Казахстан, г. Алматы), e-mail: raanauryzbaeva@gmail.com*

Вопросы связанные с наукой в Коране

Несомненно, что у человека и народа с сильной духовной опорой – большое будущее. Поэтому научное изучение Корана имеет важное значение. Теоретические основы данной проблемы актуальны как в истории религиоведения и философии религии, так и в научной сфере естественнонаучного и гуманитарного направления. Рассмотрение исламского мировоззрения с точки зрения гуманитарных, естественных (физических) и других наук позволяет молодежи углубляться во все сферы науки, не понимая религию, Коран как догматическую тайную доктрину, и иницирует стать членом духовно сознательного общества.

В статье рассматривается Священный Коран в качестве божественной книги, основанной на науке, знаниях, преподавании и воспитании. Коран охватывает все области науки. Иными словами, Коран содержит множество сведений из различных областей науки: физики, астрономии, астрофизики, химии, биологии, математики, медицины, экономики, педагогики, психологии, эмбриологии, геологии, философии, культурологии, естествознания, религиоведения и многих других. Поэтому Коран является неиссякаемым источником научного знания. По мере развития науки и техники подтверждается и истина Корана. В статье отмечается, что Коран – это книга истины, которая не утратила своей ценности на протяжении веков, его чудеса неисчерпаемы и способствуют счастью и процветанию всего человечества. Рассматривается также связь между предметом физики и темами, содержащимися в Коране, священными словами, стихами, молитвами.

Ключевые слова: научно-физический анализ, космическая информационно-энергетическая система, области науки, хикмет, тафсир, источник обучения, объект науки.

Кіріспе

Біз зайырлы Қазақстан мемлекетінде өмір сүріп жатырмыз. Мемлекетімізде діни білім алуымызға барлық жағдайлар жасалған. Білім беру мен тәрбие жүйесінде халықтың ұлттық және рухани дәстүрлеріне деген құрметті қалыптастыруда, дін туралы ғылымға негізделген білім керек. Қасиетті Құран Кәрім кітабының 20-Таһа сүресінің 114-аятында: «Шынайы меңгеруші Алла әр нәрседен жоғары, (Мұхаммед ғ.с.) саған етілген уахи бітуден бұрын

Құранды оқуға асықпа да: «Раббым, білімімді арттыр», – де» делінген болса [1, 320-б.], дана халқымыз «Білімсіз бірді жығады, білімді мыңды жығады» деп, білімге ерекше көңіл бөлген. Сондықтан да қасиетті Құран Кәрім кітабын тереңнен түсініп, рухани білімімізді арттырып, рухани сауығып, еліміздің, барлық адамзаттың өркендеуіне өз үлесімізді қосуымыз керек. Мақаланың мақсаты – Ислам адамзат игілігіне түсірілген берекелі дін, ал Құран – астарлы ақиқаты бар, шексіз білімдер жинағы екенін көрсету болды.

Ғылымның міндеттері

Ғылым көп қырлы, салалары әр түрлі, кең ауқымды, біздің өмірлік қызметіміздің барлық салаларын қамтиды. Ғылым білімдердің, сол білімге қол жеткізудің барлық жолдары мен әдістерін түгел қамтитын біртұтас кешенді жүйе. Қазіргі біздің заманымыздағы ғылым-техниканың, нано және айди технологияның дамуымен барлық салаларда математикалық есептеулер, статистикалық мәліметтер, дәлдік-нақтылық пен есептелген жоспарлар, бағдарламалар жүйесін қалыптастырды. Теориялық және логикалық жүйелер де нәтижелі және тұтас болды. Өйткені, ғылым адасулар мен қателіктерге жол бермейді.

Ғылымның тарихы

Ғылымның түп тамыры 3500–3000 жыл бұрынғы ежелгі Мысыр мен Месопотамия өркениеттерінен бастау алады. Олар Ғылымның іргетасы – математиканы, астрономияны, медицина ғылымдарының алғашқы баспалдағы болып, кейін 2600 жыл бұрын басталған гректердің табиғат философиясына, антикалық классикаға бастау болды. Грек астрономдары мен математиктері тұңғыш рет ғылыми болжам (гипотеза) мен дедуктивтік дәлелдеуді қолданған екен [2, 172-б.].

Түркі, Парсы, Араб елдерінен шыққан ойшыл ғалымдар – Әл-Кинди, Әл-Фараби, Ибн Сина, Ибн Рушд, Омар Хаям секілді ұлы тұлғалар ежелгі ғылым мен Гректің ұлы ойшылы болған Аристотель салған жолды жалғастырып, ғылымды жаңа кезеңге шығарды. Ислам тарихында Аббасидтер дәуірінде ғылым мен мәдениеттің «алтын ғасыры» орнады. Ислам ғылымы белгілі бір жүйеге келтіріліп, бір-біріне тәуелсіз ғылым салаларына бөлінді. Бұл ғылымдарды түсіндіру және салаларға бөлу жұмыстары осы кезеңде жүзеге асты [3, 162-б.].

«Ғылым» латын сөзі, «білім» деген екен. Ғылым-білім салаларының бір формасы ғана. Ғылымда уақыт пен кеңістікте бар нәрсенің құрылымын, тәртібін бақылау, эксперимент, математикалық есептеу әдістерін объективті түрде түсіндіреді, ғылыми әдістер арқылы жинақталған логикалық білім жүйесін қолданады. Ал ғылымның білімнің формасы түріндегі басқа формалардан артықшылығы теориялық білімдер жүйесі түрінде де болуында. Ғылыми білімнің ең жетілген формасы теория болып табылады. Сондай-ақ, ғылым ғылыми білімдерді ғана емес, сол білімдерге қол жеткізудің барлық жолдарымен әдістерін түгел қамтитын біртұтас кешенді жүйе.

Ғылымның зерттеу әдістері

Заманауи ғылым негізінен үш тармаққа бөлінеді:

- Жаратылыстану ғылымдары: (Физика, Астрономия, Астрофизика, География, Биология, Химия ...) ұлы табиғатты, қоршаған ортаны зерттейді;
- Гуманитарлық ғылымдар: (Экономия, Педагогика, Мәдениеттану, Эстетика, Этика, Психология, Лингвистика, Әдебиеттану, Әлеуметтану, Дінтану...) жеке адам мен қоғамды зерттейді;
- Іргелі ғылымдар: (Философия, Логика, Математика, Статистика, Логистика, Теориялық компьютер, Кибернетика ғылымы...) негізінен абстракт ақылдық ұғымдарды зерттейді.

Егер ғылыми білімде практикалық қажеттілік туындап, тікелей технологияға айналып нақты пайда берсе, онда ол қолданылмалы ғылым болып табылады. Ол теориялық ғылымға салыстырмалы айтылады, өйткені бұнда нақты қолданысы жоқ жанама жолмен болады.

Жаратылыстану ғылымдары мен гуманитарлық ғылымдар санаты эмпирикалық ғылымдар болып табылады. Жаратылыстану ғылымдары ғылыми дәлдігімен, жүйелілігімен, практикалық мәнімен ерекшеленіп, ғарыштық жүйеден микродүниеге дейінгі табиғат нысандарын қамтиды. Іргелі ғылым болған математика, статистика, кибернетика, теориялық компьютер және т.б. салаларда нәрселердің қалай жұмыс істейтінін ашу мен сипаттауда, адамдар қалай ойлап, қалай әрекет ететінін сипаттауға маңызды гипотезалар, теориялар және заңдылықтар құруда маңызды роль атқарады.

Ғылымның басты мақсаты – ғылым заңдарының негізінде ашылып отырған болмыстың құбылысы мен процессін болжау, түсіндіру және жүйелеп мазмұндап беру. Ал ғылым объектісі – өзіндік қасиеттері бар, белгілі бір ғылым саласын зерттейтін объективті және субъективті шындықтың бөлігі болады.

Ал енді, осы ғылымды, білімді игеру үшін адам өзінің ішкі жан дүниесіне, санасына үңіліп, оны жетілдіре білу керек. Яғни алған білімнің, ұмтылған ғылымның өзіне де, өзгеге де тағлым болу керек. Сонда ол ғылым өміршең болады. Ғасырлар өтседе өшпейді, құнын жоғалтпайды. Міне сондай ғылым, тағылым көзі – Құран Кәрім кітабы. Ғылым сөзінің астарында жоғарыда атап көрсетілгендей, барлық салалар қамтылатын болса, онда осы салалардың барлығы да Құран да қамтылған. Яғни: физика, астрономия, химия, биология, математика, жаратылыстану, медицина, экономия, психология, педагогика, философия, филология, дінтану және т.б. салалардың барлығында Құран Кәрімнен табасың. Сонда Құран ғылымның таусылмайтын қайнар көзі, кәусар сусыны десек дұрыс болары ақиқат. Олай болса ғылым мен білімнің негізі, қайнар көзі Құран аяттары мен пайғамбар хадистерінде жатыр. Оларды жүзеге асыру біздер мен сіздердің, жас буын, болашақ ғалымдардың еншісінде тұр.

Бұдан он төрт ғасыр бұрын жазылған Құран аяттарының ғылыми анықтамалары, хабарлары қазіргі таңда жүзеге асып отыр. Ғалымдар осы ғасырда ғана бұған ғалымдар көз жеткізді, техниканың, нанотехнологияның дамуымен анықтала бастады. Шындығында мұсылман ғұламалар бұл мәселелерді орта ғасырда-ақ шешіп, дәлелдеп берген еді. Алла Расулы (с.а.у.) терең ғылымы жоқ, жазуды білмейтін, сондықтан да түрлі ғылым саласының көп ғасырлар өткен соң ғана қол жеткізетін жетістіктері жайлы, алдын-ала ишарат жасауы, нақты айтуы да мүмкін емес. Олай болса, ол Құран – Алланың сөзі. Сондықтан да Құран-бүкіл ғаламды, адамзатты, бүкіл дәуірлер мен мекендерді қамтыған. Ол барлық адамзатқа: дінтанушы, пәлсапашы, физик, математик, химик, психолог, педагог, социолог, ғылымшы, тәпсірші – бәріне бүкіл ғасырда ғылыми деңгейде білім, ғылым, тәлім-тәрбие үйретеді. Құранда «Ғылымға тамыр салып, терең бойлағандар, ғылымда озат болғандар. Бұны ақыл иелері ғана түсінеді» [1, 9-б.] деп айтылған ғұламалар Құранның мағынасына терең үңіліп, небір інжу-маржандар шығарады. Бірақ Құран өзіне ден қойып, қолынан тастамайтын адамға ғана сырын ашады. Демек, Құранда терең ойланған, соңына түскен ғалымдар түсіне алатындай тұспал, ишара-белгі бар. Құранда барлық салалар мен білімдер бар, бірақ оны сол күйі көру қиын, оның астарын ғұламалар ғана түсіне алады. Құранда ғылым салаларына қатысты мәселелер мен ақырзаманға дейінгі ғылыми анықтама, зерттеу және адам өмірімен байланысты ғылыми-технологиялық құралдар ишарат, белгі, астарлы мағына, қағидалар түрінде, өз деңгейіне қарай түрлі жолдармен орын алған. Құран адамзат шұғылданатын ғылымның барлығын да қамтып, әрбіріне жол сілтеп, соңғы тұжырымын жасаған. Құран саналы адамзатқа жоғарыда атап өткен барлық салаларды зерттеуге шақырады, адамзат пен барлық жаратылысты жаратқан Ұлы Жаратушыны танытып, өзінің, жанұясының, қоғамның өмірін ретке келтіріп, мәңгілік бақытқа жетуге шақырады.

Құранда Алланың сипаттарының бірі ғылым екені айтылады. Оны елу аятта атап өткен. «Ол әр нәрсені толық білуші», «Мен сендерге көктер мен жердің құпиясын, сендердің де көрнеу, көмес істегендеріңді білемін деп айтпадым ба?», «Алланың аяттарын мазақ

қылмандар және Алланың өздеріне берген нығметін әрі сендерді нәсиқаттау үшін түсірген Кітапты, хикметті (Құранды, сүннетті) түсініңдер», «Оның күрсүсі (білімі) көктермен жерді сыйдырады», «Әрі Алла сендерге үйретеді», «Сондай-ақ Алла Тағала әр нәрсені толық білуші», «Көңілдерінде бір нәрсені жасырсандар да, жәрияласандар да Алла оны біледі», «Әрі Алланың барлық нәрсеге толық күші жетуші» деп Алла өзін танытатын сипаттарының бірі ғылым-білім екенін айқындап тұр.

Ұлы кемеңгер ғұлама Абай Құнанбаев: «Алланы бар дедік, бір дедік, ғылым күдіреті сипаты бірлән (мен) сипаттадық. Жә, бұл бірлік, барлық ғылым күдірет отуда (күш болуда) боларлық нәрселер ме? Әлбәтте, ғылым күдіреті бар болады: хаяты – мағлұм, бірі – ирада, яғни қаламақ. Ғылым бар болса қаламақ та бар. Ол еш нәрсеге хәрекет бермейді. Һәммаға харакет беретұғын өзі. Ол ирада – ғылымның бір сипаты кәлем, яғни сөйлеуші деген: сөз қаріпсіз, дауыссыз болушы ма еді? Алланың сөзі – қаріпсіз, дауыссыз. Енді олай болса, айтқандай қылып білдіретұғын күдіреті және басар, сәмиғ, яғни көруші, естуші деген. Алла Тағаланың көрмегі, естімегі біз секілді көзбенен, құлақпенен емес, көргендей естігендей білетұғын ғылымның бір сипаты», деп ғылым – Алла Тағаланы танудағы бір сипаты екенін атап өткен [4, 101-б.].

Демек Құранды тек оқып шықпай, терең түсіну керек. Құран кітабын өзіне тән ғылымдарымен оқу керек екен, оның саны елуден астамға жетеді. Шарифат негіздерін зерттейтін ғылым Құрандағы үкімдерді он төртке бөледі. Шешендік өнерін зерттейтін ғылым Құрандағы сөздерді әрбір зерттеуші білуі тиіс бес түрге бөледі.

Ал, Тәпсірлеу ілімі – пайғамбарымызға Мұхаммедке (с.а.у.) түсірілген Құран Кәрім кітабын дұрыс түсінуге көмектесетін, оның мағынасын баяндап, одан үкімдер мен өсиеттерді шығаратын ғылым. Мұсылман ғалымдар тәпсірлердің пайда болуының үш себебін айтады:

1. Алла Тағаланың білімінің күші мен хикметі соншалықты, ОЛ бір ауыз сөздің өзіне бірнеше мағына салып, көп адам біле бермейтін терең мағыналы қылуы мүмкін.

2. Алла Тағала бір нәрсе туралы айтып жатқан кезде оның себебі болған оқиғаларды немесе аяттан шығатын үкімді айтпауы мүмкін. Ал Құранды, Сүннетті талдап, осы себептер мен үкімдерді табу әркімнің қолынан келе бермейді. Тәпсірші ғалымның міндеті осы түсініксіздіктерді баяндау.

3. Құранда астарлы, көп мағыналы, түсінілуі қиын, аз кездесетін сөздер мен сөз тіркестері келуі мүмкін. Ал бұларды білу үшін тіл білімін, соған қоса шарифат терминологияларын білу қажет [5].

Ғылымның нәтижелерін талқылау

Ғылымның нәтижелерін қорытындылап айтқанда, Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.а.у.) хадистерінде де «ғылым дамыған сайын ислам дамиды» деп айтқанындай «Құран Кәрім» – таусылмайтын ғылым екеніне көзіміз жетті, санамыз қабылдады. Әлемдік ғылымның барлық саласы дамыған сайын, Құранның сырын адамзат танып, Алланың ұлылығын көріп, тамсанып, түсініп бастайтыны ақиқат. Адамзаттың ақыл-ойы өркендеген сайын Құран жаңара береді, жасара береді, ақыр заманға дейін жаңара береді деп айтады ислам ғұламалары. Сондықтан да Құран Кәрім – ақырдың соңғы кітабы. Ал Құранды зерттеу, ұғыну, түсіндіру ғылымы таусылмайтынына, шексіздігіне менің де көзім жетті.

Құранды әрбір ғылым салаларының ғалымдары зерттесе, көп мағлұматтар алған болар еді. Өз саласына тиісті ақпарат жинақтар еді. Құранда әрбір саланың таусылмайтын сырлары, мағлұматтары, деректері, құпия білімдері мен астарлы ақиқаты барына ғылыми зерттеулер жүргізіп, ғылымның дамуына Біз бен Сіз болып баршамыз өз үлесімізді қосайық ағайын! Бұл өз кезегінде еліміздің, жер шарындағы барлық Адамзаттың бейбіт, бақытты өмір сүруіне қосқан үлесіміз болмақ...

Ал, енді мен Физика, Дінтану ғылымының маманы ретінде, Құран Кәрімдегі аяттардың қасиеттерін, дұғалардағы физикалық құбылыстарды зерттеп жүрмін.

Құран Кәрім – Ислам дініндегі негізгі киелі кітап. Құран Тәурат пен Інжілден кейінгі келген аспандық кітап ретінде де, араб тіліндегі кітаптардың ішінде де шешендік жағынан ең басы саналады. Құран уахидың түскен жері мен уақытына байланысты Меккелік және Мединелік боп бөлінген 114 сүреден тұрады. Құран Кәрім – Мұхаммед (с.а.у.) пайғамбарымызға уахи етілген, барлық адамзатқа жіберілген кітап. Құран Кәрім оқы аятымен басталған 114 сүреден, 6666 аяттан тұрады [6, 44-б.].

Мұсылмандар Құран Кәрімнің Алла тарапынан Мұхаммед (с.а.у.) пайғамбарға түсірілген ақырғы қасиетті кітап екендігіне иман келтіреді. Сондықтан да олар Құранды тіләуат етіп оқу, оны тыңдау, оған сәйкес амал ету адамды Аллаға жақындататын, жүрегін тыныштандыратын ғибадат екеніне сенеді. Құранның артықшылықтары мен оны үйренудің сауабы турасында көптеген хадистерде келген.

Мұсылмандардың сенімі бойынша әрбір адам Құранға мұқтаж. Мұсылманның жүрегі Құранмен өмір сүреді, көз нұрланып, тура жолға ілеседі. Мұсылманның бүкіл өмірі осы кітаппен байланысты, ол Алла разы болатын ғибадаттарды, қарым-қатынас пен мінез-құлықтағы тура жолды, білуге қажетті барлық білімдерді, ақыл-кеңестерді, тура жолды таңдап қайырлы, берекелі өмір сүру ережелерін Құраннан біледі деп есептейді. Құран – Мұхаммед (с.а.у.) пайғамбарлығының нақты дәлелі, адамдардың тура жолда өмір сүруі үшін Илаһи заң кітабы. Құран – мұсылмандардың барлық тақырыптағы мәселелерін дұрыс шешіп беретін, рухани ем және күш-қуат беретін, тура жолға түсіретін білімнің, ғылымның қайнар көзі. Яғни Құранда көптеген күрделі ғылым салалары бар екенін жоғарыда атап өттім.

Құран – ғалымдар мен ойшылдар үшін зерттейтін шексіз ғылым. Қазіргі замандағы жоғары технологиялардың даму барысындағы өзгерістерге қарамастан, Құранның маңыздылығы, мәні жылдар өткен сайын арту үстінде. Көптеген ғалымдар Құран ілімдерінің мағынасынан құдіреттің ақиқаттылығын танып, мойындап ислам дінін шын ықыласымен қабылдап жатыр. Құранда қазіргі ғылымның ашқан жаңалықтары бұдан он төрт ғасыр бұрын жазылып кеткеніне көзіміз жетіп отыр. Бұл әрине таңқаларлық жағдай және мағлұмат.

Құранды қазіргі заман ғылым тұрғысынан талдайтын болсақ, ғылым және Құран арасындағы өзара байланыс анық байқалады. Мұхаммед (с.а.у.) пайғамбар жасаған дәуірде адам баласы, сол замандағы білім деңгейімен осындай ғұлама еңбек жазғанына қалай таң қалмасқа. Демек, Пайғамбардың (с.а.у.) өзі айтқандай, Алла Тағала тарапынан уахи етілген барлық адамзатқа түсірілген Илаһи кітап екені ақиқат. Бұны материалистік көз-қараспен түсіндіру мүмкін емес. Біздің заманымыздың ғалымдары әлем шексіз және қандай да бір басқарушы, бақлаушы құдірет-күштің барын айтып жатыр және әрі қарай зерттелу үстінде.

Ал мен Физика пәнінің маманы ретінде Құрандағы қамтылған тақырыптардың, Құрандағы киелі сөздердің, аяттардың, дұғалардың физикалық негіздерін, құбылыстарын 30 жылдан аса уақыттан бері зерттеп жүргендіктен, осы ілімдер және олардың байланысы жөнінде тоқталып өтейін. Физика – табиғаттың жалпы қасиеттерін зерттейтін ғылым. Яғни физика табиғатта, ғаламда болатын физикалық құбылыстарды зертеумен айналысады.

Физиканың мақсаты: 1) Табиғаттың жалпы заңдарын зерттейді; 2) Жалпы заңдарға сүйене отырып, нақты құбылыстар мен процестерді түсіндіреді.

Ол үшін зерттеушілер ғылыми физикалық әдістерге сүйенеді. Яғни:

1- Тәжірибеге сүйене отырып, табиғаттың сандық-математикалық өрнекпен тұжырымдалатын заңдары, нақты формулалары іздестіріледі.

2- Тұжырымдалған заңдардың ашылуы практикада тексеріледі.

Физикадағы зерттеудің физикалық әдісінің ерекшелігі – тәжірибеге негізделген.

1- Физика тәжірибелік ғылым.

2- Физика бақылау әдістерін қолданатын ғылым.

3- Физика тәжірибе барысында жинақталған деректерді қорытудың теориялық әдістерін кең қолданатын ғылым. Физикалық құбылыстарды сипаттап, оның мәнін ашу үшін

ғалымдар сандық ұғымдардың қатарын құрайтын физикалық шамаларды енгізді. Физикалық білімнің қандай саласын алсақта, оған өлшеу енгізген кезден бастап ол ғылыми мағына алады. Физикалық шамаларды біздің сезім мүшелеріміз тікелей қабылдайтын (күш, температура, жылдамдық) және қабылдай алмайтын (электр заряды) шамалар бар.

Зерттеудің қазіргі замандағы ғылыми әдісінің ашылуы табиғатты тануда адамның мүмкіндігін кеңейтті. Тәжірибелік және теориялық әдістердің дамуы арқасында, табиғатты түсіндіре алатын заңдар мен теорияларда осы кезге дейін жұмбақ және жалған болып келген Құран аяттарының құпиялары мен дұрыстығын дәлелдеп жатыр. Ғылыми-техникалық прогресс дамыған сайын алатын нәтижелерде толыққанды болмақ. Нәтижеде адамдардың ғылыми дүниетанымының қалыптасуына жол ашылды. Табиғат белгілі бір заңдарға бағынатынын, қандай да бір күдіретті күштің бар екенін саналы адамдар түсіне бастады. Ал бұл бұдан 14 ғасыр бұрын Құранда айтылған еді.

Жиырмамыншы ғасырда жасалған кванттық теорияға сүйеніп, біраз шешімін таппай жүрген мәселелер де шешімін тапты. Кванттық теория алғаш рет атомның тұрақтылығын, молекулалардың түзілу заңдылықтарын түсіндірді. Элементар бөлшектердің ішкі құрылымы да анықталды. Демек ғаламдағы барлық жанды және жансыз денелер осы элементар бөлшектерден құралған болса, онда олардың энергиясы, қуаты бар екені анықталды. Олай болса, барлық физикалық денелер молекула, атом, протон, нейтрон, электрон және олардан да кіші кванттық бөлшектерден тұрады екен. Ал, Құранда ғаламның ұсақ бөлшектерден тұратындығы да бізден 14 ғасыр бұрын айтылған еді. Демек, Құран бір заманға ғана арналған өлшеулі кітап емес. Ол ақырзаманға дейін ұстаздық ететін кітап.

Бізді қоршаған Әлем туралы көзқарастардың ғылыми жүйесі ерте замандарда-ақ жасала бастаған еді. Бірақ та біздің заманымызда ғылым мен техникалық прогрестің дамуы, әлем құрылымының ғылыми жүйесі туралы нақты зерттелген, дәлелденген жаңа тұжырымдамаларды дүниеге келтірді. Біз өзімізді қоршаған жер кеңістігін игере отырып, аспан кеңістігіне де назар аударып, ғылым мен техниканың жетістігін пайдаланып, зерттеу жұмыстарын жүргізіп жатқан адам ұрпақтарымыз, болашақта да солай жалғасады. Өйткені ғылым мен техника дамыған сайын ашылатын жаңалықтар да, қоғамдағы өзгерістер де арта бастайды. Әр ғасырда бар теорияның, заңдылықтың шеңберінде түсіндіру мүмкін болмайтын құбылыстар пайда болып отырады, нәтижеде жаңа талаптарға сай мәселелерді шешуге тура келеді де жаңадан заңдар мен теориялар пайда болады.

Ежелгі грек ғалымы Демокрит (б.з.д. 460–370 ж.ж.) заттың бөлінбейтін ең кіші бөлшегі – атом туралы ұғымды болжам-теория түрінде енгізген еді. Ол болжам 19–20 ғасырда Томсон, Рентген, Беккерельдің жаңалықтарынан, ерлі-зайыпты Кюрилердің зерттеулерінен, Резерфордтың тәжірибелерінен және Бордың теориялық жұмыстарынан кейін, заттардың шынында да атомдардан, ал атомның ядро мен электрондардан тұратыны анықталды. Оларды элементар бөлшектер деп атады. 1900 жылы теория жүзінде М. Планк квант, ал 1905 жылы А. Эйнштейн фотон деп аталған бөлшектер элементар бөлшекке жататынын дәлелдеді [7, 50–125-бб.].

Ал біздің ғасырымызда барлық элементар бөлшектерді үш топқа бөледі:

1. Фотондар;
2. Лептондар – электрон, мюон, электрондық мюон, нейтрино, мюондық нейтрино, таон, таондық нейтрино;
3. Адрондар – мезон, пион, каон, барион, нуклон, гиперон, кварк, глюон.

Бізді қоршаған Әлемнің неден құралғанын және қандай заңдылықпен дамитынын анықтауда Физиктер маңызды орынды алып отыр. Бізді қоршаған ортаның, дүниенің бәрінде негізгі әрекет етушілер кванттық объектілердің екі тобы болып табылады:

1. Бірінші топқа өзара іргелі әрекеттерге қатысушы бөлшектер;
2. Екінші топқа өзара іргелі әрекеттерді тасымалдаушы бөлшектер кіреді.

Іргелі бөлшектерден бүкіл әлемді құруға болады екен. Онда қоршаған әлемнің әр түрлі құрылымдық деңгейлерін – барлық қабаттарын ойша 7 қабатқа бөлуге болады.

1. Бірінші қабат 48 іргелі бөлшектен тұрады. Мұнда адрондар тобы бар және ондағы кварктардан құралған бөлшектердің жалпы саны 300-ден асып түседі.

2. Екінші қабатта арасындағы өзара әрекеттер пи-мезондар және басқа да массалы мезондармен де алмасуды қамтамасыз ететін нуклондардан құралған барлық ядролар орналасады. Әр түрлі ядролардың саны химиялық элементтердің және олардың изотоптарының санына сәйкес келеді, олар 2000-нан асады.

3. Үшінші қабатта араларындағы алмасу күштері бірінші топтағы фотондармен қамтамасыз етілген ядролар мен екінші топтағы лептондардан тұратын атомдар орын алады. Атомдардағы ядролардың маңында электрондар орналасады, сонымен қатар электрондарды мезондар алмастырған мезоатомдар да бар. Табиғаттағы әр түрлі атомдардың саны әр түрлі ядролардың санына сәйкес келеді.

4. Төртінші қабатта молекулалар құрайды. Молекулалардың саны адамдардың жаңа молекулаларды синтездеу есебінен үнемі артып отырады. Әр түрлі молекулалардың жалпы саны әр түрлі атомдардың санынан айтарлықтай артық, 10 млн-нан астам.

5. Бесінші қабатта әр түрлі агрегаттық күйдегі газ тәрізді, сұйық және қатты заттар орналасқан. Бұл қабатта газ бен буды, аморфты денелерді, сұйықтар мен кристалдарды, металдарды, жартылай өткізгіштер мен диэлектриктерді, квазикристалдарды, ферриттер мен электриттерді және көптеген басқа да қазіргі заманғы өркениетке қажетті заттарды табамыз.

6. Алтыншы қабатта әр түрлі физикалық денелер орналасады. Оларға тастарды, метеориттерді, кометаның ядроларын, бөлмедегі газдарды, стакандағы суды және т.б. кіреді.

7. Жетінші қабатта планеталар, жұлдыздар, жұлдыз шоғырлары, галактикалар, галактика шоғырлары, тұмандықтар, Әлем иеленді.

Микрообъектілерден басталып, тұтас Әлеммен аяқталды. Әрбір деңгейдің – қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттап жазатын физикалық теория бар. Материяның табиғи ұйымдасуының әрбір деңгейі – қабаты. Оларды да рет-ретімен қойсақ, онда төмендегідей 7 тарау шығады:

1. Кванттық хромодинамика – бірінші қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттайтын физикалық теория.

2. Кванттық электродинамика – екінші қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттайтын физикалық теория.

3. Ядролық физика – үшінші қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттайтын физикалық теория.

4. Атомдық физика – төртінші қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттайтын физикалық теория.

5. Молекулалық физика – бесінші қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттайтын физикалық теория.

6. Механика, электродинамика – алтыншы қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттайтын физикалық теория.

7. Салыстырмалық теориясы, астрофизика – жетінші қабаттың физикалық жүйелерінің қасиеттерін сипаттайтын физикалық теория [8, 107–126-бб.].

Біздің ғасырымыздағы кванттық теория – кванттық объектілерді зерттеу саласындағы жетістіктер табиғатты классикалық сипаттаудың шектеулігін түсіндіріп, ойлау стилін өзгертті, физикалық оқиғалардың ықтималдығын сипаттауға жол көрсетті [9, 182–203-бб.].

Қорытындылап айтсақ, бұл әлем шексіз ғаламдық, ғарыштық энергетикалық-ақпараттық кеңістік. Бұл кеңістікте ешбір бос орын жоқ, ол нұрмен толтырылғанын, яғни кванттардан тұратынын қазіргі физика ғылымы дәлелдеп отыр.

Ал, бұдан он төрт ғасыр бұрын, Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.а.у.) әлемнің бәрі нұрдан жаралған деп айтып кеткен еді. Осы нұрда жоғарыда көрсетілген элементар бөлшектер бар. Бұл бөлшектерде энергия бар. Олай болса энергия бар жерде электромагниттік-ақпараттық өріс те бар. Оның ішінде кванттық бөлшек бар. Ал кванттық бөлшектің ар жағында не бар? Ол неден пайда болады? Ал тасаууф – сопы ғұламалар квант бөлшегінің аржағында пайғамбар нұры, Алла Тағаланың сегіз сипаты мен 99 исм сипаты тұр, ал олардың аржағында Алла Тағала тұр деп ізденіс пен дәлелдеу жолында жүр.

Қазіргі ғалымдардың кейбірі осы мәселені зерттеумен айналысып келеді. Олар кванттық теорияның ашылуына қарай болашақта нанокванттық техника жетіліп, бұл мәселелердің нақты шешімін табатынына, жаңа теориялар мен заңдылықтардың ашылатынына сенімді.

Қорытынды

Біз зайырлы Қазақстан мемлекетінде өмір сүріп келеміз. Кез келген адамның діни сауаттанып, діни білім алуымызға мүмкіндіктер жасалған. Білім беру мен тәрбие жүйесінде халықтың рухани ұлттық дәстүрлеріне деген құрметті қалыптастыруда және бүгінгі заманның талаптарына сай жан-жақты білімді меңгеруде де дін туралы мағлұматтан хабардар болған дұрыс деп ойлаймын. Ол үшін қасиетті Құран Кәрім кітабының әрбір жолынан өзіңе қажеттісін алып, оның мән-мағынасын тереңнен түсінгеніміз абзал. Имандылық жолындағы адамзат баласының мақсат-мұраты, сайып келгенде, рухани білімнің барша халық пен ұлт-ұлыстың өсіп-өркендеуіне ықпал ететінін анық. Өйткені халқымыздың рухани тірегі – Ислам діні. Рухани тірегі мықты адамның да, халықтың да болашағы мол болатыны сөзсіз. Сондықтан да Құранды ғылыми тұрғыдан зерттеудің маңызы үлкен. Аталмыш мәселенің теориялық негіздері дінтану ғылымы мен дін философиясы тарихында, жаратылыстану және гуманитарлық бағыттағы ғылыми салаларда да өзекті болып саналады. Исламдық дүниетанымды гуманитарлық, жаратылыстану (физикалық) және т.б. ғылымдар тұрғысынан қарастыру жастардың дінді, Құранды догмалық құпия ілім деп түсінбеуіне, ғылымның барлық салаларына тереңнен үнілуіне мүмкіндік береді және рухани саналы қоғам мүшесі болуына бастама болады.

Ғылым адамды әртүрлі наным-сенімдерден, адасудан, арбалудан құтқарып, адамның сана-сезімін өзгертіп, қоғамның алға жылжуына мүмкіндік береді. Ислам дінінің киелі кітабы Құран Кәрімдегі аяттарды, дұғаларды ғылыми тұрғыдан жан-жақты зерттеп, исламдық дүниетанымға жаңаша ғылыми көзқарасты қалыптастыру керек. Илаһи Құран Кәрім мен Ұлы Ұстаз Мұхаммед (с.а.у.) пайғамбардың ілімі адамзаттың игілігіне, бақытына арналған ақырзаманға дейін өзгермейтін, өмірдің, ғылымның барлық салаларын қамтитын ғаламдық, ғарыштық энергетикалық-ақпараттық жүйе екенін, ілімге, білімге, ғылымға негізделгенін дәлелдеу үшін ғылыми-физикалық талдау, зерттеу жұмыстарын жүргізіп жүрміз. Құрандағы киелі сөздің – хабардың әрбірін, жеке- дара ғылыми тұрғыда зерттеген дұрыс. Құран Кәрімдегі ғылым салаларына және ондағы физика, астрономия, астрофизика және т.б. салаларға кешенді зерттеу, дінтанулық талдау жасалу керек. Сонда біздің өркениетіміздің болашағы зор болмақ. Болашақта адамзаттың сана-сезімі жоғары көтеріліп, өзіне және өзінің болмысына, қоршаған ортасына, ғаламға, әрбір макро және микро бөлшектердің жаратылысына көңіл бөліп, барлық жаратылғандардың Жаратушысын танып білуде дұрыс ақиқи, ғылыми көзқарасты қалыптастыратыны ақиқат. Құран тек аруаққа оқылатын кітап емес. Құран барлық замандарға және адамдарға қатысты ғылымдарды, ілім мен білімдерді қамтитын, адам баласының тура жолмен жүріп, дұрыс өмір сүруі үшін берілген жазба, нұсқаулық деп есептеймін.

ҚР Президенті Қ. Тоқаевтың 2 қыркүйек 2019 жылы жария еткен «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Жолдауында білім беру сапасын жақсартуға ерекше тоқталып өтті. «Білім беруге бұрынғыдай мемлекеттің

дамуындағы стратегиялық роль беріледі- деді. Қазақстан Республикасы «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен [10]. Заман ағымындағы білікті жоғары мамандарды даярлау үшін рухани білімді, қуатты маман керек. Рухани білімнің қуаты ғылым, ілім, білім, тәрбиеге негізделген дәстүрлі дінімізде, Құранда және пайғамбарымыз Мұхаммед (с.а.у.) тағылымында жатыр. Сондықтан рухани білімді, қуатты, саналы адам болып, адамзаттың, еліміздің және ғаламның тыныштығына, береке-бірлігіне өз үлесін қосатын, ішкі жан дүниесі Алланың махаббатына, іліміне, біліміне, ғылымына толы ұлы тұлға-мүмин болайық. Бұл өз кезегінде еліміздің, бүкіл адамзаттың рухани қуатты, әлеуметтік деңгейі жоғары, саясаты тұрақты, қайырлы, берекелі жоғары деңгейдегі ғылым, білім иесі болуымызға жол ашпақ.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Алтай Х. «Құран Кәрім» қазақша мағына және түсінігі. Шарапатты екі харамның қызметкері фәһд патшалығының шәриф баспасы. Һижри 1412, мілади 1991 жылында басылды. – 604 б.
2. Ғылым тарихы мен философиясы. – Алматы: Рариент, 2008. – 362 б.
3. Хизметли С. Орта ғасырлар тарихы және өркениеті. – Алматы: ЖК Сагаутдинова баспасы, 2015. – 335 б.
4. Құнанбаев А. Қара сөздер. – Алматы: Көшпенділер, 2011. – 182 б.
5. Тәпсір түрлері. [Электронды ресурс]. URL: <http://www.akikat.kz>. 2015-10-08.
6. Хизметли С. Дінтану. – Алматы: ТОО Полиграфия-сервиз и К, 2010. – 152 б.
7. Кикоин И.К. Рассказы о физике и физиках. – Москва: Наука, 1986. – 154 с.
8. Ерматов С.Е. Барлаушы бөлшектер. – Алматы: Қазақстан, 1988. – 196 б.
9. Китайгородский А.И. Фотоны и ядра. – Москва: Наука, 1984. – 207 с.
10. ҚР Президенті Қ. Тоқаевтың 2 қыркүйек 2019 жылы жария еткен «Сындарлы қоғамдық диалог Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты жолдауы. [Электронды ресурс]. URL: <http://www.akorda.kz>.

REFERENCES

1. Altaı H. «Quran Kárim» qazaqsha maǵyna jáne túsinigi. Sharapatty eki haramnyń qyzmetkeri fahd patshalyǵynyń shárif baspasy. hijri 1412, miladı 1991 jylynda basyldy. – 604 b. [in Kazakh]
2. Ǵylym tarihy men filosofıasy. – Almaty: Rarient, 2008. – 362 b. [in Kazakh]
3. Hızmetli S. Orta ǵasyrlar tarihy jáne órkenieti. – Almaty: JK Sagaýtdınova baspasy, 2015. – 335 b. [in Kazakh]
4. Qunanbaev A. Qara sózder. – Almaty: Kóshpendiler, 2011. – 182 b. [in Kazakh]
5. Tápsir túrleri. [Elektrondy resýrs]. URL: <http://www.akikat.kz>. 2015-10-08. [in Kazakh]
6. Hızmetli S. Dintaný. – Almaty: TOO Polıgrafıa-servız ı K, 2010. – 152 b. [in Kazakh]
7. Kıkoin I.K. Rasskazy o fizike ı fizikah. – Moskva: Naýka, 1986. – 154 s. [in Russian]
8. Ermatov S.E. Barlaýshy bólshekter. – Almaty: Qazaqstan, 1988. – 196 b. [in Kazakh]
9. Kıtágorodskıı A.I. Fotony ı iadra. – Moskva: Naýka, 1984. – 207 s. [in Russian]
10. QR Prezıdenti Q. Toqaevtyń 2 qyrkúek 2019 jyly jarıa etken «Syndarly qoǵamdyq dialog Qazaqstannyń turaqtylyǵy men órkendeýiniń negizi» atty joldaýy. [Elektrondy resýrs]. URL: <http://www.akorda.kz>. [in Kazakh]